

Den grønne tråden- veien til en bærekraftig pedagogikk

Mikael Jedhamre / Steinerbladet 2020 / #2

Økologi er et fag på skolen, men det er også en måte å se verden på. En måte å forholde seg til, og leve i den. Det er også en måte å undervise på. Vi vil at elevene skal få et godt forhold til naturen, fylt av kjærlighet, gode opplevelser og kunnskap. Så hvordan får vi det til? Er det nok å undervise i økologi, eller må vi også undervise på en økologisk måte? Må vi bli en økologisk skole?

I 10. klasse står økologi sentralt i steinerskolens pensum. Det er en periode som står for seg selv og på samme gang er en oppsamling av tråder fra et helt skoleløp. Vi som lærere vil bygge en bro fra opplevelser og erfaringer i tidligere skoleår og utvikle disse til kunnskap og forståelse i ungdomsskolen. Derfor kan vi ikke se økologi som en avgrenset periode i 10. klasse, men vi må se det som en rød tråd som tvinner seg gjennom hele skoleløpet. Økologiske tanker viser seg i alle fag på skolen, og de kan vise oss hvordan vi blir til mennesker som lever i samklang med resten av livet i verden.

På steinerskolen arbeider vi utifra idéen om at alle skolefagene henger sammen, de er en del av et større hele. Fagene utvikler seg over tid. Matematikken i 10. klasse bygger på alt vi har gjort siden 2. klasse, ikke bare i dette faget, men også i alt vi gjort i alle andre fag. Målet er at elevene opplever at alt henger sammen med alt.

Vi kan beskrive det som at vi som lærere er med på å bygge et hus med elevene, ikke bare med en solid grunn, vegger og tak, men også med mange rom. Alle disse rommene er vi innom flere ganger i løpet av skolegangen – vi møblerer dem, fyller opp bokhyller, skuffer og skap og pynter med små, skjønne ting. Gjør vi en god jobb her tidlig i skoleløpet, så kan vi gå innom og besøke disse rommene igjen og igjen, og kjenne igjen og bygge videre på arbeidet som er gjort tidligere. Hver nye ting som kommer til i huset, blir en viktig del av helheten og kan tas i bruk.

Fagenes metamorfose

Selve undervisningen i steinerskolen gjennomgår en forvandling – en metamorfose i forhold til hvordan vi ønsker at elevene skal tilegne seg kunnskapen.

Når elevene går på barneskolen vil vi pleie den kroppslige, sanselige opplevelsen av verden og av at barnet selv står sentralt. Vi spikker, tover små ulldyr, leker, klatrer i trær, teller steiner og kongler, lager mat, går på tur og mye mer. Vi lærer om vårt personlige forhold til verden. Vi begynner med å fortelle eventyr og fabler i småklassene, fordi vi vil at elevene skal få oppleve en verden som er fantastisk, skapende og full av levende vesener – dyr, planter og naturfenomener. Vi vil vi at barnet skal få et kjærlig forhold til seg selv, hverandre og verden vi lever i, at de skal bli sosiale skapninger. Når elevene blir litt eldre vil vi utvikle denne opplevelsen til erfaring.

Det skjer en gradvis forvandling i fagene. I 4. klasse lærer vi om uryrkene; om fiskeren, gjeteren og bonden, og vi forteller historier om da mennesker begynte å ta naturen i bruk og skapte et slags «skille» mellom seg selv og den. Det er et trauma som vi fortsatt arbeider med å helbrede i dagens samfunn. En måte å bearbeide dette med elevene er å delta i livet i naturen på en positiv måte – å dyrke økologiske grønnsaker i skolehagen, så blomster for bier og sommerfugler samt bygge fuglekasser og insektshotell. Da formilder vi opplevelsen av dette skillet, og elevene får føle på gleden over å bidra positivt til en mer-enn-menneskelig verden og være med på å hjelpe til i naturens prosesser.

Vi vil ikke bevisstgjøre elevene altfor tidlig; derfor får diskusjoner rundt tema som miljø-ødeleggelse og klimapolitikk hvile i barneskolens undervisning. Vi mener at veien til kunnskap går fra opplevelse til erfaring, og så til erkjennelse. Det er den veien alle fagene i steinerskolen går, også økologifaget. Opplevelsen og erfaringen – av verden, skolen, samfunnet – først, så kunnskap om økologi som vitenskap, for å «bekrefte det vi allerede vet» og til slutt kan vi utvide med nye diskusjoner og perspektiver.

På mellomtrinnet tar vi et sprang fremover og begynner å studere verden på en helt ny måte. Vi begynner med de skapningene de fleste av oss identifiserer oss mest med, dyrene, i zoologien i 5. klasse. Så tar vi oss av plantene i botanikken i 6. klasse og steiner og fjell i mineralogien i 7. klasse. Vi tar stadig vekk et steg «utover», og prøver å identifisere oss med skapninger som blir mer og mer adskilt fra mennesket, i måten de lever og virker.

Elevene vokser og utvikler større tankekrefter, og det er den utviklingen vi tar i bruk i disse periodene.

På ungdomsskolen kommer også fordypning i naturfagene gjennom perioder i biologi, fysikk, kjemi og teknologi. Vi ønsker å undervise fenomenologisk, som forutsetter en nær kontakt til det vi lærer om. Vi kan ikke undervise om fenomener i verden uten å bruke sansene våre, å ta på fenomenene, lukte på, smake på dem, men heller ikke uten å tenke over dem. Poenget er bare det at vi venter med den siste til elevenes tankeevner er godt utviklet.

Vi beveger oss altså fra en opplevelse, hvor barnet blir grepet av verden, til en erfaring, hvor barnet begynner å gripe etter den, til en erkjennelse, hvor barnet begriper den. I steinerskolen snakker vi ofte om å lære med hånd – hjerte – hode. For oss lærere handler det om å finne en vei å gjøre verden så forståelig, eller gjennomskuelig, som mulig. På veien dit vil vi at barnet skal bli glad i – ja, forelsket i! – den, fordi det beste utgangspunktet å søke kunnskap om verden og ta vare på den, er å bli glad i den.

Økologi i 10. klasse

Så kommer vi til 10. klasse. Her handler det om å samle trådene fra 2.–9. klasse, og knytte sammen skolesekken på en god måte før vi sender elevene ut i videregående skole. Vi ser på sammenhenger i naturen, i samfunnet, i matematikken og historien. Vi bevisstgjør vårt forhold til oss selv, hverandre og verden vi lever i. Vi ser også at vi står i et økologisk forhold til den mer-enn-menneskelige verden.

Økologifaget er en utvidelse – og metamorfose – av alle skolefagene, hvis vi tar det i bruk på riktig måte. Samfunnsfag, historie, kunstneriske fag, eurytmi, matematikk, geometri – alle fag samles i et punkt her, i økologien. Vi vil også føye sammen igjen de fagene vi delte opp i 8. klasse – biologi, kjemi, fysikk og teknologi, for å vise at denne splittingen er en illusjon og ikke slik verden ser ut eller fungerer.

Økologi som fag har også sin egen plan, og noe spesielt vi vil lære elevene. Her tar vi bl. a. opp temaer som Gaiahypotesen og den moderne biologien, med systemøkologi, emergens og humanøkologi. Vi ser på evolusjonslæren og forholdet natur og kultur. Vi ser på naturens kulturhistorie og hvorvidt disse begrepene har en plass i dagens samfunn. Sammen med geografien og geologien ser vi på Jordens utvikling fra tidligste tider til i dag. Sammen med embryologien ser vi på hvordan verden speiler seg i mennesket, og mennesket i verden. Sammen med kunsthistorien og antropologien ser vi på menneskets rolle i verden og hvordan vi spiller en viktig rolle for den, akkurat som den gjør for oss. Det viktigste vi kan vise elever i dag er at uten verden er vi ikke mennesker, og uten mennesker er ikke verden. Vi er avhengig av den, og den er avhengig av oss.

Men det er ikke bare i naturfagene økologien spiller en viktig rolle. Også hvordan vi viser elevene at mennesket har forholdt seg til seg selv, og til samfunnet, har med økologi å gjøre. Så samfunnsfag, historie, språk – alle de sosiale fagene – lærer oss om hvordan vi lever sammen. Vi lærer om viktige samspill f. eks. i eurytmi, kroppsøving og når vi setter opp skuespill. Også i de estetiske fagene lærer vi om økologi – hvordan vi tar i bruk våre sanser på en god måte, vi lærer om verktøy og metoder. Vi oppøver et kunstnerisk blikk, som er veldig viktig for å opparbeide det Goethe kalte «nøyaktig fantasi», som er en grunnleggende evne vi må ha med oss inn i økologien. Derfor er det så viktig å holde på de sosiale og kunstneriske fagene, fordi de har så mye med naturfagene å gjøre. Uten disse får vi et veldig overfladisk forhold til økologifaget.

Vi sier at vi, i økologien i 10. klasse, vil besøke alle rommene i huset vi har bygget sammen, vi vil se på alle ting vi lært og hente dem opp igjen, men på nye måter. Vi vil «bekrefte det vi allerede vet» og den kunnskapen vi har fått gjennom opplevelser og erfaringer i løpet av vår tid på skolen. På dette klassetrinnet er erkjennelse et sentralt begrep, da elevene er så pass store vil vi bevisstgjøre kunnskapene deres, og vise dem at verden er mulig å forstå – med både hode, hjerte og hånd. Og siden vi har vært igjennom alle disse aspektene i løpet av vår tid sammen på skolen, har vi gode muligheter til å gjøre det.

En bærekraftig skole

Som vi ser ligger ikke bare økologisk pedagogikk i hva vi underviser, men også hvordan vi underviser, og i måten vi får fagene til å utdype og samarbeide med hverandre.

En økologisk, grønn, bærekraftig skole må gjøre mer enn å dyrke økologiske grønnsaker og ha en kompost i skolehagen. Ikke at det ikke er viktige ting, akkurat som å plante blomster for bier og å lage insektshotell er det. Men det er bare begynnelsen. En bærekraftig skole, i et bærekraftig samfunn, må være så mye mer enn det! Vi må oppdra elevene våre til å bli bærekraftige mennesker, både i økologisk, sosial og personlig forstand. De må få et økologisk blikk på verden de lever i, og vi må være med på å gi dem det. Et økologisk blikk ser på verden som en helhet, som vi alle er delaktige i, som vi har ansvar for – på et individuelt plan – og at vi samtidig ser det er ting vi må organisere sammen, som familie, skole, lokalsamfunn eller storsamfunn. Vi må lære å se forskjellen, og hvordan vi skal ta disse i bruk.

Vi må også arbeide med oss selv, som lærere på skolen, og vårt forhold til hverandre, til skolen og lokalmiljøet. Vi må se til at skolene våre blir små økosamfunn (sosialt og økologisk), som speiler de økologiske prinsippene vi vil at elevene skal få med. Da får elevene med seg både en opplevelse, erfaring og kunnskap, som gjør dem godt rustet til å gå ut og skape et bærekraftig samfunn.

Så, for at vi på steinerskolen skal klare å ta et par skritt videre på veien til å bli en bærekraftig skole, så trenger vi ikke bare å undervise i økologi, men vi må være med på å utvikle en økologisk pedagogikk og en økologisk skole.

Foto: Silje N. Storheim.

Mikael Jedhamre

Klasselærer ved Steinerskolen på Skjold.